لاله‌زار

کوچه پشت بدنه کجاست؟

■ «کوچه پشت بدنه» برای تهرانیان، نامی آشناست و از هر تهرانی قدیمی که بپرسی یک راسته یا کوچه جداگانه‌ای را به نام کوچه پشت بدنه می‌شناسد. «داریوش شهبازی» در کتاب «برگ‌هایی از تاریخ تهران» به معرفی چندین کوچه به این اسم و وجه تسمیه آن پرداخته است.

وجه تسمیه

حصار و باروی تهران که برای جلوگیری از ورود مهاجمان در دوران صفوی ساخته شده بود، دارای دو روی بود. یک روی آن جبهه خارجی و دیگری جبهه داخلی بود که به آن «پشت» می‌گفتند؛ از این رو جبهه داخلی باروی شهر، پشت بدنه حصار نامیده می‌شد. به همین علت تهرانیان با ذوق با برگزیدن کلمات ساده و آشنا برای کوچه‌هایی که در منتهای اراضی شهر و مجاور حصار صفوی قرار داشت، این نام را بر می‌گزیدند که بر اثر کثرت استعمال این نام، کوچه پشت بدنه حصار صفوی به «پشت بدنه» خلاصه شد.

چهار کوچه به این نام

همان‌طور که گفته شد در تهران قدیم چندین کوچه به نام «پشت بدنه» معروف بود که در اینجا به معرفی این کوچه‌ها پرداخته می‌شود:

۱-کوچه شمالی – جنوبی که در کنار دروازه عتیق در میدان شاهپور (وحدت اسلامی) منشعب از بازارچه آصف‌الدوله بوده، که از ضلع شمالی بازارچه به سمت شمال امتداد یافته است. این کوچه امروز با نام «شهیدمحمدرضا یوسفی» خوانده می‌شود.

۲-کوچه‌ای در محله عرب‌ها در شرق خیابان ناصری و در مجاورت حصار شهر از ضلع شرقی خیابان به سمت شرق کشیده شده که امروز آن را با نام «عرب‌ها» در نقشه‌های جدید پایتخت ثبت کرده‌اند.

۳-سه تکه کوچه، در جنوب محل چال میدان وجود داشت که هر سه با شکستگی مختصری در یک امتداد قرار گرفته بودند و هر سه کوچه با نام پشت بدنه مشهور بودند که امروز فقط تکه نخست این کوچه که در شمال چهارراه مولوی و منشعب از ضلع شرقی خیابان سیروس (شهیدمصطفی خمینی) به طرف شرق کشیده شده با نام «پشت بدنه» در نقشه‌های جدید ثبت شده است. روزگاری این کوچه محل سکونت و تجمع بسیاری از خلافکارانی بود که شهرت فراوانی در پایتخت داشتند و آوازه «پشت بدنه» در تهران قدیم از این کوچه برخاسته شد.

۴-در محله عودلاجان و در مجاورت حصار و ضلع شمالی سفارتخانه روسیه کوچه‌ای بود که با شکستگی به دو بخش تقسیم می‌شد؛ بخش اول به پشت بدنه و بخش دوم به پشت سفارت مشهور بود که امروزه هر دو بخش را با نام «پشت سفارت» می‌خوانند.

سختگیری در مکتب‌خانه

از آموزش حروف الفبا تا برگزاری انواع مراسم

فرزانه نیکروح متین

در تهران قدیم، پیش از تاسیس مدارس به شیوه جدید، دانش‌آموزان از شش تا ۱۸ سالگی باید در مکان‌هایی به نام مکتب‌خانه، خواندن و نوشتن را فرا می‌گرفتند. اما به دلیل استفاده از روش‌های سختگیرانه و مستبدانه‌ای که در این مکتب‌خانه‌ها اجرا می‌شد، بیشتر محصلین از رفتن به مکتب رفتن سر باز می‌زدند تا جایی که در آغاز مشروطیت تنها سه‌درصد از کل جمعیت کشور باسواد بودند و مابقی نمی‌توانستند بخوانند و بنویسند.

ماهیت مکتب خانه

در آن روزگار دو نوع مکتب‌خانه وجود داشت، یکی به صورت خصوصی که در منازل اعیان، اشراف و رجال برای فرزندانشان بود و نوع دیگر مکتب‌خانه‌های عمومی بودند که تمام طبقات و خانواده‌ها فرزندانشان را راهی آنجا می‌کردند. شهریه مکتب‌خانه‌های اعیانی، ۱۰قران (۱۰ریال) و مکتب‌خانه‌های معمولی بین پنج تا ۱۰قران بود. مکتب‌خانه، از اتاق‌هایی در کوچه، گذر، بالاخانه‌های مشرف به کوچه و اتاق‌های جلو هشتی خانه‌ها به صورتی که مزاحم اهل خانه نباشد تشکیل می‌شد. البته گاهی هم بعضی از مکتب‌خانه‌ها، اتاق یا سردابی برای تنبیه و مجازات شاگردان بازیگوش و درس‌نخوان داشتند که به آن محل سیاه‌چال می‌گفتند که مدت کمی شاگردان را در آنجا نگه می‌داشتند. این مکتب‌خانه‌ها توسط ملا یا ملاباجی‌های زن شناخته شده محلات اداره می‌شد که هیچ‌کدام از آنها نباید سوءسابقه داشته باشند. ملاها با عمامه، عبا و ردا و ملاباجی زن نیز با چادر و چارقد، با ترشرویی با شاگردان برخورد می‌کردند. معمولا ملا و ملاباجی‌ها زن و شوهر بودند که شوهر دکان و زن مکتب‌خانه را می‌گرداند یا برعکس. صورت ظاهری مکتب‌خانه عبارت بود از یک دست نمد، فرش، حصیر یا گلیمی مندرس، میز پایه کوتاه، تشکچه مکتب‌دار و دانش‌آموزان زیراندازهایی مثل قالیچه پادری، تکه قالی، گلیم که هرکسی بر حسب وسع مالی خانواده‌اش به همراه خود می‌آورد. همچنین چندین ترکه از درختان آلبالو و انار که کنار میز قرار داشت و چوب فلکی نیز در کنار اتاق.

تنبیه شاگردان

به دلیل سختگیری‌ها و روش‌های دیکتاتوری‌ای که مکتب‌دارها به‌کار می‌گرفتند، شاگردان هم، دست به اقدامات شیطنت‌آمیزی می‌زدند یا اینکه از خواندن درس سر باز می‌زدند. مکتب‌دارها برای اطفالی که نیاز به تنبیه داشتند ابتدا از ترکه استفاده می‌کردند. ترکه کوتاهی بود برای شاگردانی که پای میز کوتاه معلم می‌نشستند و در دسترس بودند و دیگری چوب ترکه بلندی بود که برای کسانی که دورتر نشسته بودند، از دیگر انواع تنبیه برای شاگردان، ریگ گذاشتن زیر لاله‌گوش و مداد میان انگشتان گذاشتن بود. اما بدترین تنبیهی که برای شاگردان اجرا می‌شد، چوب‌فلک بود که هنوز در اذهان تهرانیان قدیم به‌جا مانده است. چوب‌فلک، چوبی به قطر دسته بیل به طول یک متر و نیم بود که در دو قطعه میان آن با سی، چهل سانت فاصله دو سوراخ ایجاد کرده بودند. طنابی به طول یک متر از سوراخ‌ها گذرانده و سر آن را گره می‌زدند. طرز کار به‌این‌گونه بود که مقصر را می‌خواباندند و پاهایشان را از طناب رد کرده و دو نفر نیز دو سوی چوب را گرفته و آن را محکم می‌پیچاندند تا پاها از طناب خارج نشود و یک نفر هم مامور چوب‌زدن به کف پاها می‌شد که متاسفانه ترکه و چوب‌فلک تا سال‌ها پس از به وجود آمدن مدارس نیز ادامه داشت. زجر و آزار مکتب‌دار نسبت به شاگردان به اندازه‌ای بود که مرخص کردن آنها از چنگ مکتب‌داران ثواب بزرگی به شمار می‌آمد که دردها را شفا می‌داد و حاجت‌ها روا می‌ساخت، مثلا اگر زنی در حال وضع حمل بود و کار به سختی می‌کشید، فورا اطرافیان زائو، پولی به یکی از مکتب‌داران می‌دادند که مکتب را تعطیل و شاگردان را مرخص کند تا به خوشی این آزادشدگان، خداوند به مریض آنها رحم کرده و زائو زودتر از شکنجه زایمان رهایی پیدا کند.

> **نکته**
> این مکتب‌خانه‌ها توسط ملا یا ملاباجی‌های زن شناخته شده محلات اداره می‌شد که هیچ‌کدام از آنها نباید سوءسابقه داشته باشند. ملاها با عمامه، عبا و ردا و ملا باجی زن نیز با چادر و چارقد، با ترشرویی با شاگردان برخورد می‌کردند

دروسی که آموزش داده می‌شد

دروسی که در مکتب‌خانه‌ها تدریس می‌شد عبارت بود از خواندن و نوشتن حروف الفبا و در سال دوم به آنها عم‌جزو (جزوه‌ای از سوره‌های کوچک قرآن) آموزش داده و در سال‌های بعد قرآن، گلستان سعدی، نصاب الصبیان، جامع عباسی، ابواب الجناس و... تدریس می‌شد. همچنین معلم مکتب‌خانه مکلف بود تا شاگردان خود را به معارف دینی و مذهبی آشنا کند. در قبال آموزش‌هایی که ملا و ملاباجی‌ها به فرزندان مردم می‌دادند، از شاگردان این انتظار را داشتند تا فرمان‌های آنها را اجرا کنند. مانند جاروکردن دکان، اتاق مکتب‌خانه و حیاط، پر کردن کوزه یا تغار آب‌خوری، بادبزن به دست گرفتن بالای سر ملا یا ملا باجی در تابستان، منقل آتش به‌پا کردن در زمستان، چای و قلیان درست کردن، خرید نان، سبزی و مایحتاج، نگهداری از کودکان خردسال ملاباجی و... . همچنین در هر عید و عزا برایشان قند و تنباکو و به هر مناسبت غذای پخته از خانه برای ملا و ملاباجی‌ها می‌آوردند. با اینکه گفته می‌شد مکتب‌داران به مال مردم چشم طمع داشتند اما در نزد عوام از احترام خاصی برخوردار بودند و آنها را مثل فرشته رحمتی می‌دیدند که فرزندانشان را از گمراهی و ضلالت نجات می‌دهند. به‌عنوان مثال در عوض آموزش نابینایان یا کودن‌ها پولی دریافت نمی‌کردند ولی در قبال آن خانواده‌ها برای آنها پیشکش و فرستادنی‌های زیادی می‌آوردند.

شغل دوم ملا و ملاباجی‌ها

ملاها و ملاباجی‌ها علاوه بر آنکه در مکتب‌ها، آموزش می‌دادند، در مجالس خانوادگی به قرائت قرآن، مولودی، سفره حضرت عباس، زینب، رقیه و... می‌پرداختند. همچنین به خواندن و نوشتن کاغذهایی که مردم بی‌سواد برایشان می‌آوردند خود را مشغول می‌کردند. ساعت معلوم‌کردن، استخاره کردن، اذان به گوش بچه گفتن، اسم گذاشتن، دعای فرج پای زائو خواندن، هفت و چله خانگی برگزار کردن، همگی به پای ملا و ملاباجی‌ها بود.

برگی از تاریخ

تفریحات زنانه در دارالخلافه

■ در نظام اجتماعی تهران قدیم، زنان دارای نقش چندان فعالی در هیچ‌یک از امور نبودند و به همین جهت سهم و بهره‌ای از سرگرمی‌های رایج نمی‌بردند و جز آن دسته از زنان که همراه با خانواده خود به زیارت اماکن متبرکه می‌رفتند، تقریبا بقیه تفریحات جنبه‌ای مردانه داشت. اما این نکته به آن معنی نیست که زنان هیچ‌گونه وسیله تفریحی نداشتند، بلکه آنها نیز دارای یک‌سری وسایل و امکاناتی برای پر کردن ایام فراغت خود بودند که از آن جمله می‌توان به برگزاری مجالس روضه‌خوانی زنانه در منزل، شرکت در مجالس روضه‌خوانی، قرائت قرآن و حدیث اشاره کرد که در تهران قدیم ابعاد گسترده‌ای داشت و عده زیادی از زنان و دختران خانه‌دار به آن علاقه‌مند بودند.

غیبت؛ رایج‌ترین تفریح زنان

جز این موارد، رفت و آمدهای زنانه و دور هم نشستن در ساعات مختلف روزانه یکی دیگر از وسایلی بود که وقت زنان را پر می‌کرد و طی این نشست و برخاست‌های زنانه، فرصت مناسبی وجود داشت تا زنان بتوانند طرز پختن انواع غذاها و شیرینی‌ها، شیوه تهیه انواع ترشیجات، مرباجات و نحوه دوخت و دوز را از هم یاد بگیرند. رایج‌ترین بحث مجامع اینچنینی که متاسفانه همچنان وجود دارد، غیبت کردن از دیگران، بزرگ کردن معایب آنان وافشای اسرارشان بود که برایشان شیرین بود و همه در این مباحث خود را دخالت می‌دادند. بازار فالگیری و توسل به جادو و جنبل هم طرفداران زیادی در بین زنان داشت و یکی از سرگرمی‌های آنان اطلاع از چند و چون زندگی آینده‌شان بود و همین اشتیاق زنان خرافی به آگاهی از آینده بود که به عده‌ای از زنان فالگیر فرصت و امکان می‌داد تا داخل خانه‌ها رفت و آمد داشته باشند و با مهملات خود، زنان ساده‌لوح را سرکیسه کنند و مقداری آت و آشغال به‌عنوان طلسم و بخت‌گشا و... به آنها بفروشند. اما هرچه بود، زنان خانه‌دار از فالگیرها استقبال خوبی می‌کردند و بسیار اتفاق می‌افتاد که زنان چندین خانه همجوار یا نزدیک به هم در یک خانه جمع می‌شدند تا فالگیری، فالشان را بگیرد. عده‌ای از فالگیرها ضمن حرفه خود، فروشنده لوازم آرایش و جواهرات بدلی بودند و به هر خانه‌ای که پا می‌گذاشتند علاوه بر فالگیری، مقداری کالا نیز به صاحبخانه یا میهمانان می‌فروختند و خرید کردن از اینگونه زنان که نزد عوام به «کولی» و «غربتی» شهرت داشتند، یا حداقل زیر و رو کردن بساط آنها جزو تفریحاتی بود که در بین زنان طرفداران زیادی داشت.

برگرفته از کتاب طهران قدیم

فرم درخواست اشتراک روزنامه شرق در تهران

کلیه متقاضیان محترم می‌توانند هزینه اشتراک خود را براساس مبالغ مندرج در جدول ذیل به شماره حساب ۶۸۶۸۹۵ نزد بانک سپه شعبه میرزا کوچک‌خان (قابل پرداخت در کلیه شعب) به نام محمدامیر مظاهری واریز و اصل سند بانکی مربوطه را به همراه فرم تکمیل شده ذیل به یکی از سه طریق زیر به دفتر امور مشترکین تحویل فرمایند.

۱- تماس با شماره تلفن‌های ۳۲- ۸۸۸۱۴۲۳۰ جهت اعزام مامور برای دریافت مدارک.

۲- مراجعه به آدرس دفتر واقع در خیابان میرزای شیرازی – نبش کوچه نهم- پلاک ۴۹- طبقه فوقانی بانک سپه

۳- ارسال از طریق دورنگار به شماره ۸۸۸۴۱۲۷۹

شرایط اشتراک

۱- ساعت تحویل روزنامه ۵ صبح الی ۱۱ صبح می‌باشد.

۲- شروع ارسال روزنامه برای متقاضیان که درخواست خود را به صورت کامل تحویل داده‌اند، حداکثر ۱۵ روز بعد از تحویل مدارک خواهد بود.

۳- مبالغ مندرج در جدول بابت یک نسخه اشتراک می‌باشد.

۴- نوشتن کد پستی و شماره تلفن در فرم ضروری می‌باشد.

۵- در صورت عدم دریافت روزنامه مراتب را به امور مشترکین اطلاع دهید، در صورت عدم اطلاع به منزله دریافت تلقی می‌شود.

توجه: لطفا کپی فیش بانکی را تا پایان اشتراک نزد خود نگه دارید.

مدت	۱ ماهه	۳ ماهه	۶ ماهه	۱۲ ماهه
قیمت (ریال)	۳۶۰/۰۰۰	۱/۰۰۰/۰۰۰	۱/۹۵۰/۰۰۰	۳/۷۰۰/۰۰۰

رسید دریافت فیش یا وجه نقد

بدین‌وسیله ..... ریال وجه نقد ☐ فیش ☐ چک ☐ بشرح زیر جهت اشتراک ..... نسخه روزنامه شرق

به مدت ..... ماه از مشترک شماره ..... به نام ..... دریافت نمودم.

نحوه پرداخت	شماره فیش/چک	تاریخ	نام بانک	نام شعبه	کد شعبه	مبلغ

نام و نام خانوادگی دریافت کننده: ..... امضاء دریافت کننده: .....

توجه: لطفا نحوه مطلوب دریافت روزنامه را اعلام دارید:

مدت اشتراک: ۱ماهه ☐ ۳ماهه ☐ ۶ماهه ☐ ۱۲ماهه ☐ کد اشتراک ..... تعداد نسخ اشتراک .....

مشخصات متقاضی

نام: ..... نام‌خانوادگی: ..... نام موسسه: .....

آدرس دقیق: .....

کدپستی: ..... تلفن: ..... نمابر: .....

امضای متقاضی:

جدول ۱۵۹۷

افقی:
۱- درهم و برهم- رب‌النوع آفتاب ۲- رود عراق- ساکنین قطب شمال- طاقچه ۳- آهنگی از موسیقی‌های قدیمی- ملیت گورباچف- آکنده و پر ۴- ماهی کنسروی- ماترک- نفس خسته- گیج و بی‌هوش ۵- شکوفه‌ها- به‌جریان انداختن ۶- رونوشت- همچنین- نوعی نارنگی ۷- فروش بازاری- شوهر خواهر- مورد پرستش ۸- پسر مازندرانی- پرنده شکاری حلال‌گوشت- پرده در ۹- اسقف- خرابات حافظ- گوسفند قربانی ۱۰- آرامش- پرچم- زاییدن ۱۱- مهریه- بازنده معروف ۱۲- ستمدیده- از دل پر سوز برآید- پاره‌ای از چیزی- نفس غنیمتی ۱۳- اندازه‌گیری- بادها- تحفه‌ها ۱۴- پیامبر- به‌زودی- جاویدان ۱۵- کتاب شرعی زرتشتیان- بزرگ‌ترین ویلونیست قرن ۱۹

عمودی:
۱- ورزش توان‌سنجی- نوعی دندان- تکیه‌گاه ۲- پاسبان قدیم- نوعی فشردن کلید موس- نوعی پارچه درشت ۳- تقویت امواج الکتریکی- فیلسوف یونانی- متهم ۴- یک پزشک خالق طب ملکی- کنیه خادم امام رضا (ع) ۵- رفیق مشهدی- نقیض رفتم- نیم صدای الاغ ۶- آب تازی- یک شصتم دقیقه- شاخ شکسته!- گرد کردن عدد ۷- درخت تسبیح- ساقه زیر زمینی- زورق ۸- عظمت- سبد- سازی سیمی که ۴۶ سیم دارد وبا دست نواخته می‌شود ۹- بخش اوستا- هراکلس- شرم، آزرم ۱۰- بیسواد- نام قدیمی اصفهان- نویسنده کتاب وغ وغ ساهاب- کیف لاتین ۱۱- رود ایتالیایی- عقیده ومسلک- اثر چربی ۱۲- از کسی حمایت کردن- مرکز استان بلوچستان ۱۳- صدمه- شادمانی- از رنگ‌های اصلی ۱۴- چراغ نفتی قدیمی- بیابان- نگریستن ۱۵- نقش‌ها- ابزار اضافه لازم- آسمانی

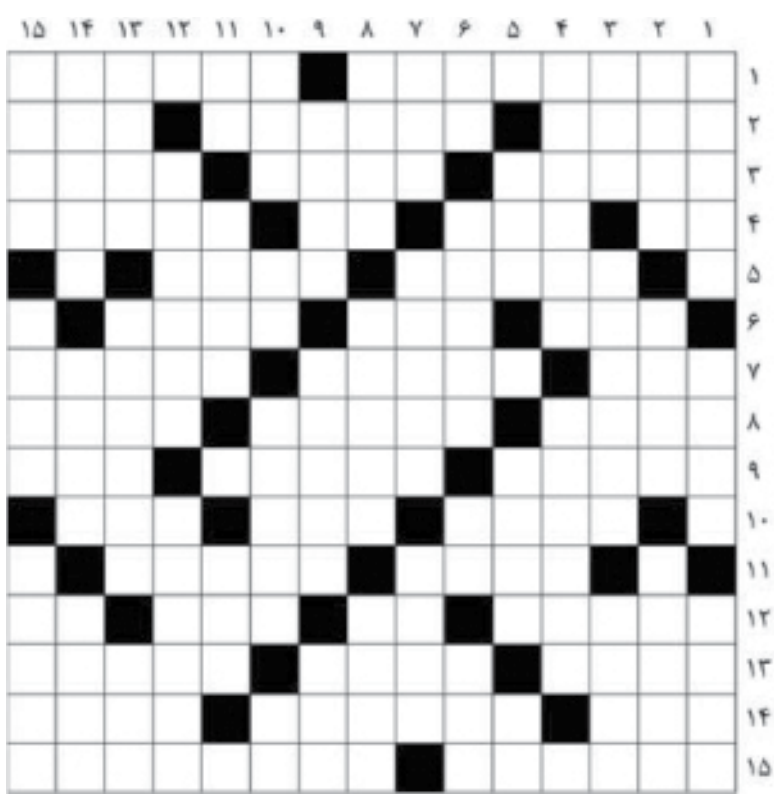

حل جدول ۱۵۹۶

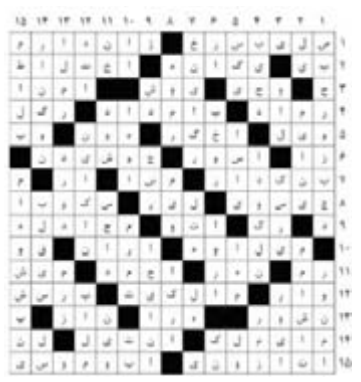

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

سودوکو ۶۰۱

۹	۲	۴		۷		۱		۳
	۱		۳		۴	۲	۷	۹
۳			۱	۲	۹	۵		
			۷				۶	۸
۷	۵	۳			۸			
۸	۶	۲	۴					
		۹		۴			۵	
۵	۴	۶	۹					۱
			۲	۶	۵		۳	

حل سودوکو ۶۰۰

۷	۱	۶	۹	۲	۳	۸	۵	۴
۸	۲	۴	۷	۵	۱	۳	۶	۹
۵	۹	۳	۶	۸	۴	۲	۷	۱
۱	۶	۸	۴	۹	۷	۵	۲	۳
۴	۳	۷	۲	۱	۵	۹	۸	۶
۲	۵	۹	۸	۳	۶	۱	۴	۷
۹	۴	۲	۳	۶	۸	۷	۱	۵
۳	۷	۱	۵	۴	۲	۶	۹	۸
۶	۸	۵	۱	۷	۹	۴	۳	۲

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

سودوکو سخت ۲۵۱

	۷	۸	۴					
	۵					۸	۹	
۲	۳					۶		
		۷			۴		۱	
	۲		۹	۱		۵		
	۴	۵	۳	۲				
	۹	۲		۷				
	۶	۳						۸
	۱		۶	۸		۹		

حل سودوکو سخت

۹	۲	۶	۵	۷	۳	۴	۱	۸
۷	۸	۱	۳	۴	۶	۹	۲	۵
۵	۴	۳	۹	۱	۲	۷	۶	۸
۴	۶	۸	۲	۵	۷	۱	۳	۹
۱	۹	۷	۶	۸	۴	۲	۵	۳
۳	۵	۲	۴	۹	۱	۸	۷	۶
۲	۷	۹	۸	۶	۵	۳	۴	۱
۶	۱	۴	۷	۲	۸	۵	۹	۷
۸	۳	۵	۱	۷	۹	۶	۸	۲